

Original Research Paper

Student's community functions in their cultural empowering

Mahdi Hosseinzade Feremi*¹

¹ Assistant Prof. of Social Studies, Institute for Social and Cultural Studies, Tehran, Iran

ARTICLE INFO

Received: May 22, 2022

Reviewed: May 23, 2022

Revised: July 11, 2022

Accepted: July 16, 2022

KEYWORDS

student communities cultural and social empowerment
functions of student communities
top-down approach
community-oriented approach

* Corresponding Author

mferemi@iscs.ac.ir

☎ +21 22570777

How to Cite this article:

Hosseinzade Feremi, M. (2022). Student's community functions in their cultural empowering. *University Studies*, 1(1), 153-181.

URL:

http://www.ijisu.ir/article_420.html

Copyright:

© The Authors. This is an open access article under the [CC BY 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/) license

ABSTRACT

Background and Objectives: Today, the university plays a decisive role in the life of society, and student associations are one of the most fundamental components of the university. Cultural and social empowerment of students through the mediation of student communities is one of the most important conceptual and theoretical topics of this article.

Methods: information was collected through individual and group interview techniques. 60 active activists in student groups, such as student-scientific associations, cultural, artistic, literary, social and religious centers, and student publications, were the people who took part in deep individual and group discussions. In these conversations, by focusing on the indicators of social and cultural activities in the context of the university, the cultural empowerment of students was sought.

Findings: In general, several functions can be imagined for student communities in Iran and the world: educational function, social function, scientific function, cultural function, psychological function, and hopeful function. One of the important findings of this article is that two basic approaches for cultural empowerment of students have been identified. In the first approach, which consists of "centralized and top-down" planning, empowering programs and activities are designed and implemented for students by the educational, research and cultural officials of the universities based on the needs assessment. In this way of empowerment, the whole program is designed in a centralized manner in the responsible institutions and is carried out based on the prioritized needs of the students. Group work training, art training, job search and entrepreneurship training, identity programs, scientific and research activities, leisure and entertainment activities, religious activities, charity and public benefit activities, and life skills training are among cultural empowering activities.

Conclusion: The second approach through the students' cultural activities is "community-oriented" empowerment. In this approach, student communities are formed and activities needed by the target groups are presented through collaborative and group processes. The responsible institutions have appeared only in the form of a "facilitator" and can promote and support the formation of groups, participation, teamwork, etc. in order to form small student communities. Therefore, the program is designed at the level of student communities and announced to official authorities in order to gain support for the implementation.

فصلنامه مطالعات دانشگاه

Homepage: <http://www.jous.ir>

مقاله پژوهشی

مطالعه‌ی کارکردهای اجتماعات دانشجویی در توانمندسازی فرهنگی دانشجویان

مهدی حسین‌زاده فرمی^{۱*}

^۱ استادیار گروه مطالعات اجتماعی، مؤسسه مطالعات فرهنگی و اجتماعی، تهران، ایران

چکیده	اطلاعات مقاله
<p>پیشینه و اهداف: امروزه دانشگاه نقش تعیین‌کننده‌ای در حیات جامعه دارد و اجتماعات دانشجویی یکی از بنیادی‌ترین مؤلفه‌های دانشگاه است. توانمندسازی فرهنگی و اجتماعی دانشجویان با میانجی‌گری اجتماعات دانشجویی از مهم‌ترین مباحث مفهومی و نظری این مقاله است.</p>	<p>تاریخ دریافت: ۱۴۰۱/۰۳/۰۱ تاریخ داوری: ۱۴۰۱/۰۳/۰۲ تاریخ اصلاح: ۱۴۰۱/۰۴/۲۰ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۱/۰۴/۲۵</p>
<p>روش: اطلاعات از طریق تکنیک مصاحبه‌ی فردی و گروهی جمع‌آوری شده است. ۶۰ نفر از کنشگران فعال در گروه‌های دانشجویی، همچون انجمن‌های علمی - دانشجویی، کانون‌های فرهنگی، هنری، ادبی، اجتماعی و مذهبی و نشریات دانشجویی، افرادی بودند که طرف‌گفت‌وگوهای عمیق فردی و گروهی قرار گرفتند. در این گفت‌وگوها، با تمرکز بر شاخص‌های فعالیت‌های اجتماعی و فرهنگی در بستر دانشگاه، توانمندسازی فرهنگی دانشجویان جست‌وجو شد.</p>	<p>واژگان کلیدی اجتماعات دانشجویی توانمندسازی فرهنگی و اجتماعی کارکردهای اجتماعات دانشجویی رویکرد بالا به پایین رویکرد اجتماع‌محور</p>
<p>یافته‌ها: به‌طور کلی، برای اجتماعات دانشجویی در ایران و جهان، کارکردهای متعددی را می‌توان متصور شد: کارکرد آموزشی، کارکرد اجتماعی، کارکرد علمی، کارکرد فرهنگی، کارکرد روانی و کارکرد امیدبخشی. از یافته‌های مهم این مقاله این است که دو رویکرد اساسی برای توانمندسازی فرهنگی دانشجویان احصا شده است. در رویکرد اول که عبارت است از برنامه‌ریزی «تمرکزگرایانه و از بالا به پایین»، برنامه‌ها و فعالیت‌های توانمندساز، بر اساس نیازسنجی‌هایی که انجام می‌شود، توسط مسئولین آموزشی، پژوهشی و فرهنگی دانشگاه‌ها برای دانشجویان طراحی و اجرا می‌گردد. در این شیوه از توانمندسازی، کلیت برنامه به‌صورت متمرکز در نهادهای متولی طراحی شده و بر اساس نیازهای اولویت‌بندی‌شده‌ی دانشجویان انجام می‌گیرد. آموزش کار گروهی، آموزش هنر، آموزش‌های شغل‌یابی و کارآفرینی، برنامه‌های هویت‌یابی، فعالیت‌های علمی و پژوهشی، فعالیت‌های اوقات فراغت و سرگرمی، فعالیت‌های مذهبی، فعالیت‌های خیریه و عام‌المنفعه و آموزش مهارت‌های زندگی از جمله فعالیت‌های توانمندساز فرهنگی هستند. رویکرد دوم از طریق فعالیت‌های فرهنگی دانشجویان عبارت است از توانمندسازی «اجتماع‌محور». در این رویکرد، اجتماعات دانشجویی تشکیل شده و از طریق فرایندهای مشارکتی و گروهی، فعالیت‌های مورد نیاز گروه‌های هدف ارائه می‌گردد. نهادهای مسئول تنها در قالب یک «تسهیل‌گر» ظاهر شده و می‌توانند در راستای تشکیل اجتماعات کوچک دانشجویی، به ترویج و حمایت از تشکیل اجتماعات گروه‌ها، مشارکت، کار گروهی و ... بپردازند. بنابراین، برنامه در سطح اجتماعات دانشجویی طراحی شده و جهت جلب حمایت از اجرا به مقامات رسمی اعلان می‌شود.</p>	<p>* نویسنده مسئول mferemi@iscs.ac.ir ۰۲۱-۲۲۵۷۰۷۷۷</p>
	<p>چگونه به این مقاله ارجاع دهیم: حسین‌زاده فرمی، مهدی (۱۴۰۱). مطالعه کارکردهای اجتماعات دانشجویی در توانمندسازی فرهنگی دانشجویان. فصلنامه مطالعات دانشگاه، (۱)، ۲۰۵-۱۸۳.</p>
	<p>کپی‌رایت: © نویسندگان / دسترسی به متن کامل مقاله براساس قوانین کپی‌رایتو کامانز 4.0 CC BY آزاد است.</p>

۱. مقدمه

پژوهش‌های علمی امروز، بیش از پیش، به کوشش‌های جمعی و مشترک تبدیل شده است. از این‌رو، ایجاد و گسترش انجمن‌ها، کانون‌ها و گروه‌های فعال دانشگاهی راهکاری ضروری برای شناسایی، تشکیل و تجهیز نیروهای متخصص و خلاق را فراهم می‌آورد و باعث افزایش توان و کارایی علمی و پژوهشی می‌گردد. گروه‌های فعال دانشگاهی از جمله نهادهای اجتماعی هستند که نقش مؤثری در تولید دانش و دستیابی به توسعه‌ی علمی کشور دارد و با توجه به اهمیت این سازمان‌ها در دوره‌ی جدید به‌عنوان حلقه‌ی مفقوده‌ی «جامعه‌ی مدنی»، فراهم کردن بستر مناسب برای فعالیت این سازمان‌ها امری مهم است (شیخ‌الاسلامی، ۱۳۸۱: ۲۴). از جهت دیگر، امروزه دانشگاه نقش تعیین‌کننده‌ای در حیات جامعه دارد. از این جهت، دانشگاه به‌عنوان قلب جامعه‌ی جدید و مرکز آن تلقی می‌شود. دانشگاه این نقش را به این دلیل ایفا می‌کند که نظام اجتماعی امروز، چه در سطح ملی و چه در سطح بین‌المللی، مبتنی بر عملکرد نهادهای بسیار پیچیده و درهم‌تنیده‌ای است که همه‌ی این نهادها برای تداوم حیات خود به استفاده از دستاوردهای علم و فناوری نیازمندند و مرکز تولید این علم و فناوری هستند. از این نظر عراق نیست اگر بگوییم دانشگاه مرکز جامعه‌ی مدرن است؛ زیرا قوام جامعه‌ی جدید وابسته به عملکرد نهادها و مؤسسات مدرن است و اکثر کسانی که در آن‌ها کار می‌کنند، کسانی هستند که در دانشگاه پرورش می‌یابند (سراج‌زاده، ۱۳۷۹: ۵۳).

اگر افراد در خانواده و مدرسه مهارت‌های زندگی را کسب نکرده‌اند، دانشگاه بهترین و شاید آخرین فرصت برای این منظور باشد. اشتغالات پس از تحصیل کمتر فرصت فراگیری می‌دهد. از منظری دیگر، اجتماعات دانشجویی، در طول دوره‌های مختلف تاریخی، گاه کوچک شده و در حد حلقه‌های مطالعه‌ی درسی در آمده و گاه آن قدر بزرگ شده که در عمل از دانشگاه هم بزرگ‌تر بوده و علاوه بر دانشگاه، بخش قابل توجهی از محیط فیزیکی، مجازی و فرهنگی پیرامون دانشگاه را هم اشغال کرده است.

اجتماعات دانشجویی یکی از بنیادی‌ترین مؤلفه‌های دانشگاه است و کارکردی که از عهده‌ی بخش آموزش و پژوهش دانشگاه بر نمی‌آید، توسط گروه‌های دانشجویی امکان‌پذیر می‌شود؛ بدین معنا که در مسیر جامعه‌پذیر شدن دانشجویان و آماده شدن برای زندگی بیرون از دانشگاه، اجتماعات دانشجویی و گروه‌های دانشجویی نقشی بی‌بدیل دارند. به عبارت دیگر، بخش مهمی از رابطه‌ی میان دانشگاه و جامعه و ایجاد آگاهی نسبت به شرایط تاریخی و فرهنگی جامعه در دانشگاه، در ساختارهای ارگانیکی به نام اجتماعات دانشجویی شکل می‌گیرد. از جمله مهم‌ترین این اجتماعات دانشجویی انجمن‌های علمی - دانشجویی، کانون‌های فرهنگی، هنری، ادبی، اجتماعی و مذهبی

دانشجویی و نشریات دانشجویی هستند که از کارکردهای مهم آنها توانمندسازی دانشجویان در امر فرهنگی است. دانشجو، در فعالیتهای گروههای دانشجویی، تمرین و ممارست تولید و مصرف کالاهای فرهنگی دانشگاهی دارد و تجربه‌ی موفق‌تری را برای مواجه شدن در امر فرهنگی جامعه از سر می‌گذراند. چگونگی توانمندسازی فرهنگی در قالب فعالیتهای گروههای دانشجویی مد نظر این مقاله می‌باشد.

۲. پیشینه‌ی مطالعه

در سالهای اخیر، ادبیات پژوهشی و مطالعاتی خوبی پیرامون فعالیتهای گروههای دانشجویی تدوین شده است، ولی به حد کفایت نمی‌رسد. یکی از مهم‌ترین کارهای انجام‌شده برگزاری اولین سمینار ملی با عنوان «نخستین همایش آسیب‌شناسی انجمن‌های علمی - دانشجویی در ایران» است که در سال ۱۳۸۵ در دانشگاه شهرکرد و به کوشش سیدجواد ساداتی‌نژاد برگزار شد. در این همایش کارهای پژوهشی انجام‌شده درباره‌ی انجمن‌های علمی - دانشجویی به چند مورد محدود شده و اکثر مقالات مرور ادبیات موجود در زمینه‌ی انجمن‌های علمی - دانشجویی داخل و خارج کشور بوده است.

شارع‌پور و فاضلی (۱۳۸۵)، در پژوهشی با عنوان «کارکردهای انجمن‌های علمی - دانشجویی: مطالعه‌ی موردی در دانشگاه‌های گیلان، مازندران و تهران»، با استفاده از روش پیمایش، به بررسی کارکردهای انجمن‌های علمی پرداخته‌اند. نتایج آنها نشان داد که انجمن‌های علمی - دانشجویی در سه دانشگاه مازندران، گیلان و تهران نقش مثبتی در تقویت برخی شاخص‌های مرتبط با علم در دانشجویان فعال در این انجمن‌ها داشته‌اند، یا آن‌که به کانون تمرکز این‌گونه دانشجویان بدل شده‌اند.

از مهم‌ترین مراکز پژوهشی و انتشاراتی پیرامون فعالیتهای گروههای دانشجویی می‌توان از مؤسسه‌ی مطالعات فرهنگی و اجتماعی نام برد که هم به‌شکل نشر کتاب و هم به‌شکل جایابی بر روی سایت مؤسسه، طرح‌های پژوهشی مرتبط را آورده است. از جمله‌ی این مطالعات، علاوه‌بر مجموعه مقالات پیرامون انجمن علمی - دانشجویی با عنوان انجمن‌های علمی - دانشجویی؛ کارکردها و آسیب‌ها به کوشش مهدی حسین‌زاده فرمی، می‌توان از مطالعه‌ی تولید و مصرف فرهنگی دانشجویان از رضا صمیم نام برد. اما برای توانمندسازی فرهنگی دانشجویان مطالعه‌ی جدی‌ای صورت نگرفته است و مطالعه‌ی حاضر چنین هدفی را دنبال می‌کند. تحقیقات انجام‌گرفته در خارج از ایران، در حوزه‌ی انجمن‌های علمی حرفه‌ای می‌باشند.

۳. چارچوب مفهومی: توانمندسازی فرهنگی و اجتماعی و اجتماعات دانشجویی

توانمندسازی از منظرهای مختلف دارای تعاریف مختلفی است. در یک تعریف، توانمندسازی را می‌توان فرایندی دانست که مردم از طریق آن کنترل بیشتری بر تلاش‌ها و تصمیم‌گیری‌های مؤثر بر زندگی خود می‌یابند. به عبارت دیگر، توانمندسازی، در مفهوم کلی آن، فرایندی است که در آن افراد، گروه‌ها و جوامع از وضعیت موجود زندگی و شرایط حاکم بر آن آگاهی پیدا می‌کنند و برای تغییر شرایط موجود، به سمت شرایط مطلوب و اقدام آگاهانه و سازمان‌یافته حرکت می‌کنند.

می‌توان «توانمندسازی اجتماعی و فرهنگی اجتماع‌محور» را این‌گونه تعریف کرد: «توانمندسازی اجتماعی و فرهنگی اجتماع‌محور عبارت است از فرایندی که از طریق آن افراد و گروه‌ها توانایی فردی و جمعی خود را در حوزه‌های فرهنگ و اجتماع افزایش داده تا بتوانند نیازهای خود را توسط خودشان تأمین نمایند. این توانایی‌ها شامل ارتقای سطح مسئولیت‌پذیری، اختیار، خودتکایی، خلاقیت، جامعه‌پذیری، تصمیم‌سازی، پاسخگویی مهارت‌های زندگی و دسترسی به کیفیت بهتر زندگی از طریق مشارکت در قالب اجتماعات کوچک و فعالیت در جهت فرایند توسعه‌ی پایدار و ... می‌باشند. بنابراین، استراتژی‌های عمده در توانمندسازی را نیز، که موجب تشویق افراد به تقویت اجتماعات کوچک می‌شوند، می‌توان در سه استراتژی «آموزش، سازماندهی و شبکه‌سازی» جست‌وجو نمود» (اشتریان و همکاران، ۱۳۸۸: ۵۸). به عبارت دیگر، توانمندسازی عبارت است از فرایند کمک به افراد، خانواده‌ها، گروه‌ها و اجتماعات برای ارتقای وضعیت و افزایش قدرت شخصی، اجتماعی، اقتصادی و سیاسی آنان. توانمندسازی مشتمل است بر فرایند آگاهانه و مداومی که در اجتماعی محلی متمرکز شده و با احترام متقابل، تفکر انتقادی، نوع‌دوستی و مشارکت گروهی، کنترل بیشتری بر منابع به دست می‌آورند. یکی از ابعاد توانمندسازی آن است که ذهنیات و فرضیات افراد را درباره‌ی محیط اطراف و چگونگی آن، به‌ویژه درباره‌ی توانایی و موفقیت، تغییر می‌دهد.

توانمندسازی امری چندبُعدی، اجتماعی و فرایندی است. چندبُعدی است، به این مفهوم که در ابعاد روانی، اجتماعی، اقتصادی و ... رخ می‌دهد. اجتماعی است، از این نظر که در ارتباط با دیگران به وجود می‌آید. و در نهایت فرایندی است، به این مفهوم که همچون یک جریان یا یک سفر است. بدین‌سان، ایجاد و توسعه‌ی ارتباطات فردی و اجتماعی و داشتن نگاه چندبُعدی بر این ارتباطات جوهره‌ی توانمندسازی است. توانمندسازی، در واقع، فرایندی است که انسان را از انزوا خارج می‌کند و با فرایند اجتماعی شدن و «فرهنگی» شدن (به مفهوم گسترده آن) او را در زندگی اجتماعی کمک می‌کند. ایجاد ارتباط به قصد وصل شدن به منابع اجتماعی و فرهنگی صورت می‌گیرد. دسترسی به منابع فرهنگی و اجتماعی یکی از ابعاد اساسی توانمندسازی است. توسعه‌ی ارتباطات به ایجاد یک

شبکه‌ی ارتباطی فرهنگی و اجتماعی منجر شده و بدین سان دسترسی به منابع فرهنگی را امکان‌پذیر می‌کند. از این رو، آن چه که باید در فعالیت‌های توانمندسازی فرهنگی مد نظر قرار گیرد توسعه‌ی شبکه‌ای نهادی است. از نظر باروچ بوش و جوزف فولگر، توانمندسازی عبارت است از بازگرداندن ارزش‌ها، قدرت و ظرفیت افراد به آن‌ها به منظور رسیدگی به مسائل و مشکلاتشان (به نقل از: اشتریان و همکاران، ۱۳۸۸: ۶۰).

از مجموع تعاریفی که از توانمندسازی در حوزه‌های مختلف فرهنگی و اجتماعی شده است، می‌توان نتایج ذیل را گرفت:

تصمیم‌گیری و مشارکت: شاید مهم‌ترین عنصر در توانمندسازی و انهادن تصمیم‌گیری درباره‌ی امور به افراد و گروه‌ها باشد و نه اخذ تصمیم برای آن‌ها. مشارکت در چنین چارچوبی معنا می‌یابد و نه مشارکت در تصمیماتی که دیگران برای آن‌ها گرفته‌اند. چنین فرایندی به استقلال عمل، افزایش اعتمادبه‌نفس و تصمیم‌گیری بر اساس نیازهای بومی و خودی منجر می‌شود.

تسهیل‌گری: استقلال عمل در تصمیم‌گیری نقش نهادهای دولتی یا غیردولتی در توانمندسازی را به سطح تسهیل‌گری تقلیل می‌دهد. تسهیل‌گری، البته، دامنه‌ای گسترده و چهره‌ای متفاوت دارد. در مداخله‌گرانه‌ترین شکل خود، نقشی مددکارانه دارد.

گوناگونی موضوعی: از آن جا که توانمندسازی انسان و زندگی را در بر می‌گیرد، می‌تواند حوزه‌های متنوعی را شامل شود. مفاهیم و حوزه‌های مختلفی که با این موضوع مرتبط‌اند عبارت‌اند از: گوناگونی انسانی، ستم، جمعیت‌های در معرض خطر، فرهنگ، مهارت فرهنگی و ارتقای عدالت اجتماعی و اقتصادی.

گروه به‌مثابه‌ی واحد عملیاتی: توانمندسازی عموماً در قالب گروه انجام می‌گیرد. گروه با توجه به تعامل و هم‌افزایی و تقویت روحیه‌ی متقابل ظرفیتی ایجاد می‌کند که اثر توانمندسازی را بیشتر می‌کند. گروه از طریق حمایت، اطلاعات و انگیزه، تسهیم منافع و مطالبات مشترک را امکان‌پذیر می‌سازد. از سوی دیگر، گروه ظرفیت حل مسئله و خلاقیت و اعمال فشار اجتماعی و نفوذ را بالا می‌برد.

شبکه: مفهوم شبکه با گروه و با جامعه مرتبط است. گروه‌ها از طریق شبکه‌ی اجتماعی با یکدیگر ارتباط دارند و نقشی مؤثر در جامعه ایفا می‌کنند. این نقش‌ها می‌تواند فرهنگی، اقتصادی یا توسعه‌ای باشد.

«توانمندسازی فرهنگی» از طریق ایجاد شبکه‌های ارتباطی اجتماعی به استقرار نهادی فرهنگی مبادرت می‌ورزد. طراحی این شبکه از طریق شناسایی منابع و عوامل اجتماعی - فرهنگی و سپس از طریق تعریف نوع و جریان دائمی اطلاعات، ارتباطات و خدمات بین عناصر تشکیل‌دهنده‌ی آن صورت می‌گیرد. این یکی از اصلی‌ترین وظایف مسئولان حرفه‌ای در فعالیت‌های گروهی دانشجویی

است. شبکه یک واحد توانمندساز است و از دو جنبه قابل توجه است: نخست به مثابه‌ی یک متغیر وابسته، یعنی حاصل فعالیت‌های دانشجویان و تسهیل‌گران، و دوم به مثابه‌ی یک متغیر مستقل، یعنی ابزاری برای ایجاد ارتباطات، کسب فرصت‌های اجتماعی، افزایش حس اعتماد به نفس جمعی و ... .

۴. کاربرد تحلیل شبکه

یکی از اهداف اصلی در تشکیل شبکه، توانمندی و کسب قدرت اجتماعی است. محور اصلی تلاش گروه‌های دانشجویی آن است که با تغییر در روابط و چیدمان ارتباطاتی خود با نهادهای رسمی و غیررسمی داخل و خارج دانشگاه، در کسب قدرت فرهنگی، اجتماعی و اداری تلاش نموده و نفوذ خود را بر مدیریت عمومی افزایش دهند. از طریق ایجاد شبکه‌های ارتباطی اجتماعی توسط گروه‌های دانشجویی به استقرار نهادهای فرهنگی اقدام می‌شود. مفروض این مطالعه آن است که لزوم تغییر روابط و چیدمان نهادها در شبکه، در اثر توزیع نامناسب قدرت اجتماعی - فرهنگی است. بدین‌سان، بررسی چگونگی توزیع قدرت هدف تحلیل این شبکه خواهد بود. برای بررسی نحوه‌ی توزیع قدرت در این شبکه، می‌توان ارتباطات مختلفی را ترسیم و تحلیل نمود. این پرسش که از میان شمار زیاد ارتباطات، کدام ارتباط (یا ارتباطات) بیش از دیگران در توزیع قدرت نقش دارند، بسته به اهداف ما از این ارتباطات است، که در مرحله‌ی تحلیل شبکه می‌توان آن را برگزید.

۵. اجتماعات دانشجویی

اجتماعات دانشجویی هر شکلی از گردهمایی منظم دانشجویان برای انجام فعالیت‌های مشترک و از پیش تعیین شده است. اجتماعات دانشجویی در مرز میان دانشگاه و جامعه قرار دارند. این اجتماعات یکی از مهم‌ترین مجاری انتقال ارزش‌ها، انگاره‌ها، پرسش‌ها و خواسته‌های جامعه به دانشگاه هستند و بخش مهمی از پاسخ‌های دانشگاه به جامعه هم از راه اجتماعات دانشجویی جریان می‌یابد. انگاره‌ی اجتماعات دانشجویی به مثابه‌ی واسط میان دانشگاه و جامعه و نقش مهم آن در ارتباط میان این دو، ما را بر آن می‌دارد که به بررسی تجربه‌های مختلف برپایی و شیوه‌ی عملکرد این اجتماعات بپردازیم. اجتماعات دانشجویی در کشورهای مختلف و در دانشگاه‌های مختلف چگونه برپا می‌شوند؟ هر دانشگاه چگونه از این اجتماعات استقبال می‌کند؟ نوع مناسبات دانشگاه و جامعه با این اجتماعات در طول زمان چه تغییری کرده است؟ این اجتماعات در طول دوره‌های مختلف تاریخی چه نقش‌هایی را بر عهده گرفته‌اند؟ ویژگی‌های خاص اجتماعات دانشجویی کدام هستند؟ کدام‌یک از این ویژگی‌ها جهانی و عام هستند؟ اجتماعات دانشجویی چگونه در جامعه امیدآفرینی می‌کنند؟ و ... .

۶. انواع اجتماعات دانشجویی

انجمن‌های علمی - دانشجویی، کانون‌های فرهنگی، هنری، ادبی، اجتماعی و مذهبی دانشجویی، تشکل‌های اسلامی - سیاسی دانشجویی در طیف‌های مختلف و متنوع سیاسی، نشریات دانشجویی و انجمن‌های صنفی دانشجویی از جمله اجتماعات دانشجویی در ایران هستند که علاوه بر انجام خدماتی در بخش‌های مختلف کشور و کمک به حاکمیت، محمل و بستر بسیار خوبی برای توانمندسازی فرهنگی و اجتماعی دانشجویان می‌باشند؛ بدین معنا که دانشجویان در عرصه‌های مختلف تمرین زندگی می‌کنند و با افزایش مهارت‌های زندگی، توانمندی‌های فرهنگی و اجتماعی کسب می‌کنند. در دانشگاه‌های کشورهای مختلف جهان نیز گروه‌های دانشجویی در قالب‌ها و اشکال مختلف فعالیت می‌کنند، که از جمله می‌توان به موارد زیر اشاره کرد:

سازمان‌های دانشجویی (Student Organizations): این اصطلاح بر سازمان‌یافتگی اجتماعات تأکید دارد. در ادبیات رایج در برخی از کشورها، مثل کانادا، از این اصطلاح بیشتر در اشاره به تشکل‌های دانشجویی استفاده می‌شود. در عین حال، این اصطلاح آن قدر عام شده است که در همه‌ی کشورها و در کنار سایر اصطلاح‌های رایج به کار برده می‌شود.

انجمن‌های دانشجویی (Student Societies): این اصطلاح هم مثل اصطلاح سازمان دانشجویی عام است و وجه متمایز آن را می‌توان در تأکید بر سازوکارهای خاص پذیرش عضویت دانست. تشکل‌های دانشجویی (Student Associations): تشکل‌های دانشجویی و انجمن‌های دانشجویی شمول معنایی نزدیکی دارند و در ادبیات موجود در کشورهای مختلف تمایزی میان آن‌ها به چشم نمی‌خورد.

کانون‌ها یا باشگاه‌های دانشجویی (Student Clubs): این اصطلاح بیشتر در زمینه‌های ورزشی و هنری به کار گرفته می‌شود.

گردهمایی‌های دانشجویی (Student Gatherings): این اصطلاح به اجتماعات اتفاقی و لحظه‌ای اشاره دارد که از نظر سازمانی، برای اجرای برنامه‌های بسیار کوتاه‌مدت طراحی شده‌اند. واژه گردهمایی بیشتر به معنای جمعیت‌های اتفاقی است که هدف بلندمدت خاصی را دنبال نمی‌کنند و پس از یک فعالیت کوتاه‌مدت پراکنده می‌شوند، مثل گردهمایی دانشجویان استقبال‌کننده از یک مقام دولتی که پس از بازدید پراکنده می‌شود.

هیئت‌های دانشجویی (Student Delegations / Student Bodies): این اصطلاح بیشتر به صورت عمومی و برای اشاره به اجتماعات دانشجویی و در مورد مأموریت‌های موردی دانشجویی به کار می‌رود، مثل حضور هیئت‌های دانشجویی در راهپیمایی‌های عمومی، یا در مراسم جهانی و غیره.

گروه‌های دانشجویی (Student Groups): اصطلاح بازتری است که می‌تواند به هر گروهی اشاره کند. گروه‌های دانشجویی ساختار سازمانی خاصی ندارند و مثل گروه‌های دانشجویی، اجتماعاتی بدون برنامه‌ی بلندمدت و بدون نظم جدی سازمانی هستند.

اتحادیه‌های دانشجویی (Student Unions): بیشتر در دانشگاه‌های انگلیس به کار برده می‌شود. سازمانی دانشجویی است که بر اساس اصول و قواعد از پیش تعریف‌شده‌ای کار می‌کنند. اتحادیه‌های دانشجویی نظم سازمانی پیشرفته‌ای دارند و مجموعه‌ای از اصول و قوانین در چارچوب اساسنامه‌ها، دستورالعمل‌های اجرایی و غیره برای فعالیت آن‌ها تدوین شده است.

فدراسیون‌های دانشجویی (Student Federations): صورت سازمانی دیگری از اجتماعات دانشجویی است که بیشتر در ساختارهای سازمان‌های پیشرفته، مثل تیم‌های ورزشی، مشاهده می‌شود.

اجتماعات دانشجویی (Student Communities): به‌عنوان عبارت برگزیده در این گزارش، برای اشاره به آن جمعیت‌های دانشجویی به کار گرفته می‌شود که پیرامون یک موضوع، ایده یا فرد، صورتی از نظم سازمانی به خود گرفته‌اند.

با مروری اجمالی بر ادبیات موضوع در کشورهای مختلف جهان، آشکار می‌شود که در بیشتر موارد، انتخاب میان انجمن، تشکل، باشگاه، سازمان و اجتماع برای اشاره به فعالیت‌های مشترک دانشجویی امری اختیاری بوده و به‌رغم تفاوت‌های آشکار در معانی ضمنی هر یک از این واژگان، مرزبندی برجسته‌ای برای تفکیک میان آن‌ها وجود ندارد. این نکته در مورد زبان‌های غیرانگلیسی همچون فرانسوی و آلمانی، عربی، زبان‌های شرق اروپا و حتی زبان کشورهای شرق دور هم صادق است.

۷. تجربه‌ی اجتماعات دانشجویی در جهان

الف) قاره‌ی اروپا

هنگام مطالعه‌ی سازمان‌ها و تشکل‌های دانشجویی دانشگاه‌های اروپا، می‌توان به شناخت روشنی از ریشه‌های اصلی دانشگاه در بسترهای فرهنگی و اجتماعی پیرامون آن رسید. همچنین، می‌توان به درک بنیادین و ساده‌ای از سهم اجتماعات دانشجویی در ایجاد مناسبات میان دانشگاه و جامعه و به‌ویژه راه‌های انتقال خواسته‌های جامعه به دانشگاه دست یافت. در واقع، برای دیرینه‌شناسی اجتماعات دانشجویی، باید از اروپا شروع کرد، چرا که علاوه‌بر آن‌که این قاره مهد سنت آکادمی به‌معنای امروزی کلمه هست، بارزترین نمونه‌ی تاریخی اجتماعات پرسشگرانه‌ی دانشجویی را تجربه کرده است. اجتماع جوانان اهل شهر آتن در یونان باستان پیرامون شخصیت‌هایی همچون فیثاغورث (۵۶۹

تا ۵۰۰ پ.م) و سقراط (۴۶۹ تا ۳۹۹ پ.م) بود که زمینه‌های ساخت آکادمی‌های اولیه را مهیا کرد. اجتماع دانشجویانی که پرسش‌های روز خود را در حوزه‌هایی همچون فیزیک، طب، اخلاق، زیبایی‌شناسی، الهیات، سیاست و غیره در یک اجتماع گفت‌وگویی و همگانی مطرح می‌کردند و به پرسش‌های استعلایی یا پاسخ‌های کاربردی می‌رسیدند را باید جدی‌ترین و مؤثرترین شکل اجتماعات دانشجویی دانست.

اجتماعات دانشجویی در دانشگاه‌های آلمان از آن‌جا اهمیت دارند که آلمان مهد الگوی آموزش عالی به‌معنای امروزی و مدرن کلمه است و تمامی دانشگاه‌های امروز شرق و غرب جهان بر مبنای «الگوی هامبولتی» فعالیت می‌کنند. امروزه، ساختار و شیوه‌ی اداره‌ی سازمان‌های دانشجویی در کشور آلمان در ایالت‌های مختلف تفاوت‌هایی دارد. در بیشتر ایالت‌ها، دانشگاه‌ها «کمیته‌ی عمومی دانشجویی» دارند که مدیریت این سازمان‌ها را بر عهده دارند. این کمیته ارگان اجرایی پارلمان‌ها و شوراهای مشورتی همه‌ی دانشکده‌ها است.

به‌رغم حضور و فعالیت آزاد ناسیونالیست‌های افراطی در جامعه‌ی آلمان، حداقل در سطح شکل‌ها و اجتماعات دانشجویی رسمی، کمتر نشانی از افراط را می‌توان در دانشگاه‌ها مشاهده کرد. با توجه به تجربه‌های گذشته و گفتارهای جاری در فضاها، دانشگاهی، به نظر می‌رسد که این فضا بیش از آن‌که ساختگی و تحمیلی باشد، با خواست و اراده‌ی دانشگاه و جامعه‌ی دانشجویی ایجاد شده است.

در یک نگاه تاریخی، بیشتر دانشگاه‌های اروپایی با محوریت کلیسا و با توسعه و ترویج مفاهیم دینی تأسیس شدند. در این مرحله، دانشگاه‌های اولیه به مرحله‌ای از رشد رسیدند که بزرگ‌تر از کلیسا شده و در عمل وارد موضوعاتی خارج از علاقه‌ی کلیسا شدند. به همین خاطر، کلیسا ناچار از واگذاری آن‌ها به دستگاه سلطنتی شد. چه این فرایند انتقال قدرت را طبیعی تعریف کنیم یا مجموعه‌ای از منازعات قدرت را در آن دخیل بدانیم، مهم‌ترین عامل مؤثر بر خروج دانشگاه از حیطه‌ی کلیسا چیزی جز همین گسترش علایق آن نیست. در دوره‌ای، دانشگاه بخشی از دستگاه سلطنتی شد و در خدمت تاج و تخت قرار گرفت. باز هم دیری نباید که حوزه‌ی فعالیت‌ها و علایق دانشگاه فراتر از دستگاه سلطنتی رفت و خود سلطنت هم یا مثل فرانسه مضمحل شد و یا مثل انگلیس تحت نظارت اراده‌ی ملی و قانون اساسی درآمد. در دوره‌هایی نیز، رشد و توسعه‌ی دانشگاه‌ها با مشروطه‌خواهی‌هایی مشخص می‌شود که با جنبش‌های روشنگری و انقلاب صنعتی هم همراه شده است. اگرچه این مراحل در لحظاتی چنان درهم تنیده و پیچیده هستند که امکان تشخیص میان آن‌ها وجود ندارد، اما کلیت جریان ساخت و توسعه‌ی دانشگاه در بیشتر کشورهای اروپایی و از جمله

انگلیس را می‌توان در همین سه مرحله مشاهده کرد. به‌عنوان مثال، دانشگاه سنت‌اندروز به این خاطر اهمیت دارد که قدیمی‌ترین اتحادیه‌ی دانشجویی بریتانیا را در خود دارد و این اتحادیه‌ها امروز فعالیت قابل توجهی دارند. این اتحادیه از همان ابتدا به دانشجویان کمک می‌کرد اعضای را انتخاب کنند تا به‌عنوان نماینده در سطح مدیریتی دانشگاه مشارکت داشته باشند. این دانشگاه اتحادیه‌ای توسعه‌یافته و قوی دارد. به‌جز این اتحادیه، واحدهای درونی آن و «انجمن مناظره‌های دانشجویی»، انجمن‌های دیگری هم در این دانشگاه فعال هستند که ساختار اجرایی مستقلی دارند. برای نمونه، می‌توان به انجمن‌های دینی و ورزشی اشاره کرد که بیشتر فعالیت‌های خود را از طریق صفحات شبکه‌های اجتماعی اینترنتی همچون فیس‌بوک و توئیتر مدیریت می‌کنند.

به‌طور کلی، اجتماعات دانشجویی در دانشگاه‌های بریتانیا بسیار بیش از موارد مشاهده‌شده در اسپانیا و حتی آلمان فعال و نهادینه‌شده هستند. دانشگاه‌ها تأکید و توجه زیادی بر ثبت اجتماعات جدید توسط دانشجویان دارند. همچنین، سازوکارهای پیشرفته‌ای برای تثبیت هویت اجتماعات دانشجویی وجود دارد؛ از جمله، بیشتر اجتماعات دانشجویی در این کشور دارای اساسنامه‌های دقیقی هستند که خط‌مشی‌های اجتماع را به‌دقت تعیین می‌کنند. ثبت اجتماعات دانشجویی هم فرایند پیشرفته و پیچیده‌ای است که جلوی تغییر هویت این اجتماعات در طوفان حوادث را می‌گیرد. در ازای این ثبت، اعضای اجتماعات مزایای جمعی و فردی خوبی دریافت می‌کنند. آن‌ها از کارت‌های تخفیف برای خرید برخی کالاهای مورد نیاز بهره‌مند می‌شوند و همچنین برای انجام فعالیت‌های گروهی می‌توانند درخواست بودجه، امکانات و فضا کنند. این امکانات در اختیار اجتماعات آزاد نیست.

در سطح اروپا، تا سال ۲۰۱۷، مجموعاً ۳۸ اتحادیه‌ی ملی دانشجویان در کشورهای مختلف، «اتحادیه‌ی اروپایی دانشجویان» را تشکیل داده‌اند. هدف از تشکیل این اتحادیه ایجاد ساختاری برای نمایندگی نظر دانشجویان در محافل کلان اروپایی همچون اتحادیه‌ی اروپا، شورای اروپا و یونسکو است. به این ترتیب، «اتحادیه‌ی اروپایی دانشجویان» نماینده‌ی بیش از پانزده میلیون دانشجوی اروپایی است و مجموعه‌ای از طرح‌ها را برای ارتقای وضعیت علمی، آموزشی، سیاسی و اجتماعی دانشجویان اروپا به پیش می‌برد (اصغری و دیگران، ۱۳۹۶: ۵۳).

ب) قاره‌ی آمریکا

ایالات متحده‌ی آمریکا بیش از هر کشور و ملت دیگری از امکانات دانشگاه برای توسعه‌ی ملی و اجتماعی بهره‌برده است. در واقع، می‌توان دانشگاه‌های آمریکا را همچون میخ‌هایی دانست که برای مهار ذات ماجراجو و پرتلاطم جامعه‌ی آمریکایی به کار گرفته می‌شود. آمریکا بزرگ‌ترین نظام آموزش عالی جهان را دارد و بسیاری از دانشگاه‌های رده‌ی جهانی دنیا در این کشور قرار گرفته‌اند.

دانشگاه‌های آمریکا را، در واقع، باید مهد رشد و توسعه‌ی انجمن‌های دانشجویی هم نامید. در برخی موارد، انجمن‌های دانشجویی در آمریکا آن قدر قوی هستند که همچون چتری بر فراز دانشگاه قرار می‌گیرند، مناسبات آن را با سایر نهادهای جامعه برقرار می‌کنند، و در عمل کل دانشگاه را مورد حمایت قرار می‌دهند. مروری بر وبسایت‌های رسمی دانشگاه‌های آمریکا نشان می‌دهد که مدیریت دانشگاه‌ها اهمیت زیادی برای فعالیت‌های فرهنگی و اجتماعی دانشجویان قائل هستند، تا جایی که بخش مهمی از اطلاعات ارائه‌شده در وبسایت‌ها، به معرفی انجمن‌های فعال در هر دانشگاه اختصاص دارد و در عمل به یکی از جاذبه‌های اصلی دانشگاه‌ها تبدیل شده‌اند (اصغری و دیگران، ۱۳۹۶: ۵۴).

پ) قاره‌ی آسیا

در چشم‌اندازهای تاریخی دانشگاه در اروپا دیدیم که چطور این نهاد یکی از مهم‌ترین نهادهای جامعه شده و سنت‌های ملی را از گزند باد و باران حفظ کرده، آن‌ها را به تمهیدات مختلف و از جمله با ساماندهی اجتماعات دانشجویی، بازسازی و بازتولید می‌کند. دانشگاه در اروپا یک نهاد سنتی است که ارزش‌های اجتماعی به‌روز و تازه‌ای را در راستای سنت تولید می‌کند. این در حالی است که دانشگاه در جوامع آسیایی بیشتر یک نهاد بیرونی و مدرن تعریف شده است. بیشتر این جوامع با دانشگاه احساس بیگانگی می‌کنند، راه‌های استفاده از آن برای حل مسائل بومی را نمی‌شناسند، و در نهایت از دانشگاه انتظار معجزه دارند.

تقدیر و ساخت اجتماعات دانشجویی هم تابعی از تلاطم‌های سیاسی و اجتماعی و نیز خلق انگاره‌های هر روز متفاوتی از دانشگاه است. برای نمونه، در غیاب احزاب سیاسی، از این اجتماعات خواسته می‌شود با همان امکانات محدودی که دارند، «در اوقات فراغت» و با همان دیدگاه‌های آرمانی و منفصل از واقعیت‌های جاری در جهان، نقش یک حزب تمام‌عیار را بر عهده گیرند. یا در غیاب دستگاه‌های تخصصی برای مهار و مدیریت بحران‌های اجتماعی از جنس طلاق و خودکشی و اعتیاد در جامعه، باز این اجتماعات دانشجویی هستند که آستین بالا زده و با تمام وجود وارد میدان شوند، بدون این‌که برای این کارها، مهارت‌ها و ابزارهای کافی در اختیار داشته باشند. همه‌ی این موارد در حالی بر دوش اجتماعات دانشجویی گذاشته می‌شود که آن‌ها از کار اصلی خود یعنی درونی کردن علم و ایجاد ارتباط میان دانشگاه و جامعه، باز می‌مانند.

اطلاعات موجود درباره‌ی وضعیت اجتماعات دانشجویی در چین پراکنده است و مشکل ترجمه مانع بزرگی در دسترسی به آن است. درعین حال، می‌توان متوجه شد که دولت چین تلاش زیادی برای تعریف اجتماعات دانشجویی به‌مثابه‌ی بخشی از دانشگاه دارد. همه‌ی فعالیت‌های این اجتماعات

به مثابه‌ی «فعالیت‌های فوق برنامه» تعریف می‌شوند که برنامه‌های متمرکزی برای آن‌ها وجود دارد. انجمن‌ها و اتحادیه‌ها شاخه‌ای از حزب کمونیست چین به حساب می‌آیند که امکان تنوع و تکثر را از آن‌ها می‌گیرند. تلاش‌های جدیدی برای کپی برداری و تأسیس اتحادیه‌های مستقل دانشجویی مشاهده می‌شود، اما جدا از محدود گزارش‌ها در مورد وجود این اتحادیه‌ها، هنوز گزارشی از فعالیت این اتحادیه‌ها در رسانه‌ها مشاهده نمی‌شود. انجمن‌ها و اتحادیه‌های دانشجویی این دانشگاه هم زیر نظر کمیته‌ی لیگ جوانان کمونیست دانشگاه شانگهای^۱ فعالیت می‌کنند.

لبنان یکی از قدیمی‌ترین نظام‌های دانشگاهی به معنای امروز کلمه را در کل منطقه دارد. در سال ۱۸۶۶، دانشگاه آمریکایی بیروت در این کشور تأسیس شد. فقط دارالفنون ایران است که در سال ۱۸۵۰، یعنی ۱۶ سال پیش از این، تأسیس شده است. البته، برخلاف دارالفنون، دانشگاه آمریکایی بیروت بیشتر به نسل اول دانشگاه‌های اول برآمده از کلیسا شباهت داشت، چرا که همچون همه‌ی شعبه‌های دانشگاه‌های آمریکایی در سراسر جهان، و به ویژه در کشورهای عربی، با هدف تبلیغ دینی تأسیس می‌شدند. نام این دانشگاه هم در ابتدا کالج اوانجلیست سوریه^۲ بود که در سال ۱۸۷۵ به دانشگاه یوسف قدیس و در نهایت به دانشگاه آمریکایی لبنان تغییر یافت. دانشگاه لبنان به عنوان تنها دانشگاه دولتی در سال ۱۹۵۱ تأسیس شد و پس از آن در سال‌های ۱۹۵۵ و ۱۹۶۰ به ترتیب دانشگاه‌های هایکازیان و دانشگاه عرب بیروت تأسیس شدند.

هند پس از آمریکا و چین بزرگ‌ترین نظام آموزش عالی را به خود اختصاص داده است که در سال‌های اخیر رشد معجزه‌آسایی هم داشته است. تنها در دهه‌ی اول قرن ۲۱ هشت میلیون به جمعیت دانشجویی هند اضافه شده است. در کشور هند، وزارتخانه‌ی مستقلی برای دانشگاه‌ها وجود ندارد و در نتیجه دانشگاه‌ها بودجه‌ی متمرکزی هم ندارند و بیشتر باید بتوانند در مذاکره با نهادهای دولتی، مدنی و بخش خصوصی بودجه‌های لازم را جذب کنند (اصغری و دیگران، ۱۳۹۶: ۵۵-۵۴).

۸. جمع‌بندی تجربه‌ی دانشگاه‌های جهان پیرامون اجتماعات دانشجویی

با مرور نوع مواجهه‌ی دانشگاه‌های مختلف با اجتماعات دانشجویی، می‌توان به این جمع‌بندی رسید: دانشگاه‌ها، به طور کلی، نگاه مثبتی به شبکه‌های اجتماعی دانشجویی ندارند، اما به خاطر نفوذ اجتماعی بسیار بالای آن‌ها و کاربردهای مهمی که در اطلاع‌رسانی و شبکه‌سازی دارند، به استفاده از آن‌ها روی آورده‌اند.

1. SJTU Communist Youth League Committee
2. Syrian Evangelist College

۱. دانشجویان، به عنوان فعال ترین کاربران شبکه های اجتماعی، آمادگی زیادی برای استفاده از امکانات این شبکه ها برای فعالیت های اجتماعی خود دارند و به ویژه در شرایط انسداد راه انجام فعالیت های اجتماعی، از قابلیت های این شبکه ها استفاده می کنند.

۲. دانشگاه ها مجبورند امتیازات بیشتری را به دانشجویان برای ساخت و معرفی شبکه های اجتماعی مجازی خودشان بدهند. تنها از این راه است که دانشگاه ها می توانند اجتماعات مجازی ایدنال خود را پرورش دهند.

به نظر می رسد که همه ی دانشگاه ها ترجیح می دهند اجتماعات دانشجویی در فضاهایی ایجاد شود که قابلیت نظارت بیشتری داشته باشد. به همین خاطر است که بیشتر دانشگاه ها فضاهای اختصاصی را برای ابراز بیان دانشجویان در وبسایت های رسمی خود برپا کرده اند. این کار از پراکنده شدن اجتماعات دانشجویی در فضاهای غیررسمی، مثل شبکه های اجتماعی، جلوگیری می کند.

۹. کارکردهای اجتماعات دانشجویی

با مروری بر ادبیات ارائه شده پیرامون اجتماعات دانشجویی، می توان مشاهده کرد که چگونه همه ی دانشگاه های دنیا علت های وجودی و کارکردهای کمابیش یکسانی را برای اجتماعات دانشجویی خود برمی شمارند. این کارکردها عبارتند از:

- تسهیل در اجتماعی شدن و فرهنگ پذیری دانشجویان؛
- تمرین زندگی جمعی و توسعه ی مهارت های اجتماعی؛
- نمایندگی دانشجویان و مشارکت آن ها در مراکز تصمیم گیری درباره ی دانشگاه؛
- تمرین تنوع فرهنگی؛
- تمرین مدیریت و رهبری فعالیت های اجتماعی؛
- تمرین مدیریت زمان در انجام فعالیت های شخصی و جمعی.

نتیجه ی همه ی شاخص های فوق جریان یافتن امید در فعالیت های دانشجویان و انعکاس آن در جامعه است. بنابراین، کارکردهای مختلف اجتماعات دانشجویی را می توان در پنج دسته و به شرح ذیل شناسایی کرد:

کارکرد آموزشی. اجتماعات دانشجویی فضاهای آموزشی قوی و کارآمدی هستند و نشان داده اند که مکمل خوبی برای فضاهای رسمی آموزشی هستند. اگر در کلاس درس، به ویژه در دوران مدرن که شکل سالن هایی با گنجایش انبوه به خود گرفته اند، امکان شکل گرفتن اجتماع و دیالوگ واقعی میان استاد و دانشجو وجود ندارد، فضای انضمامی و صمیمی اجتماعات دانشجویی می تواند محیط

مناسبی برای دیالوگ و طرح پرسش‌های بنیادین و کاربردی باشد. در واقع، اجتماعات دانشجویی پروژه‌ی آموزش را از طریق فراهم آوردن شرایط لازم برای درونی کردن علم تکمیل می‌کنند.

کارکرد اجتماعی. اجتماعات دانشجویی، به‌خاطر محوریت بخشیدن به دانش در بدنه‌ی جامعه، قوی‌ترین و غنی‌ترین شکل از اجتماع را خلق می‌کنند؛ کافی است این اجتماع را با اجتماعات غریزی و حتی اقتصادی مقایسه کنیم. شبکه‌های اجتماعی تصادفی و غریزی، در واقع، شبکه‌های خالی و بدون محتوایی هستند که می‌توانند محل هر جریانی باشند و با هر محتوایی، از جمله توهم و خرافات و محتوای مخرب، پر شوند. دین، فرهنگ، هنر و علم، اگر در ظرف جامعه بنشینند، آن را غنی می‌کنند و اجتماعات دانشجویی مناسب‌ترین محیط برای همنشینی این محتواها هستند. این غنای محتوایی با تنوع قومیتی موجود در فضاها، دانشجویی دوچندان می‌شود. به‌رغم همه‌ی بحث‌ها و نقدهای موجود، دانشگاه‌های غربی به‌خوبی به‌ضرورت بهره‌گیری از تنوع قومیتی در اجتماعات دانشجویی پی برده‌اند. آن‌ها برای ایجاد این تنوع قومیتی تلاش می‌کنند. اجتماعات دانشجویی الگوهای خوبی برای خلق محیط‌های اجتماعی شهری هستند.

کارکرد علمی. اجتماعات دانشجویی تولید و جریان علم را روان می‌کنند. به‌رغم همه‌ی روشنگری‌های فیلسوفان علم، اصحاب علوم انسانی، حتی فیزیکدانانی همچون هاینبرگ، و ارائه‌ی تصویری از زیرساخت‌های فرهنگی و اجتماعی لازم برای تولید علم، هنوز هم این پندار در برخی بخش‌های دانشگاه وجود دارد که تولید و توزیع علم امری فنی و یکسویه است. جریان‌های حاکم بر دانشگاه‌های امروز، تحت تأثیر نگرش نئولیبرالیسم، هرچه بر تجاری کردن علم اصرار می‌ورزند، در برابر اجتماعی شدن آن سد می‌سازند، اجتماعات دانشجویی این ضعف ساختاری دانشگاه‌های مدرن را جبران کرده و نقاط حاصلخیزی را برای تولید علم آماده می‌کنند. علم تولیدشده در حضور اجتماعات دانشجویی یک علم بومی و کاربردی است که می‌تواند به‌راحتی در بستر جامعه جریان و کاربرد پیدا کند.

کارکرد فرهنگی. اجتماعات دانشجویی فضایی ترکیبی را شکل می‌دهند که بخشی از آن در دانشگاه و بخشی دیگر در جامعه قرار دارد. به این ترتیب، دو فرهنگ دانشگاهی و عمومی در یک فضا قرار می‌گیرند و زمینه‌های گفت‌وگوی آزاد، صریح و انتقادی میان آن‌ها ایجاد می‌شود. واقعیت این است که این دو فرهنگ نیاز زیادی به همنشینی و مصاحبت با یکدیگر دارند. از یک سو، فرهنگ جاری در جامعه نیاز به خروج از وضع خام و طبیعی و پالایش دارد و از سوی دیگر، فرهنگ دانشگاهی نیاز به مواجهه با تجربه‌های دیرینه و زیسته‌ی بشر دارد. دنیای پرشتاب امروزی کمتر جایی را برای این همنشینی‌ها و مصاحبت‌ها دارد. این دو فرهنگ، همیشه و در همه‌حال، در اجتماعات

دانشجویی در حال گفت‌وگو هستند، اما وقتی یک گروه دانشجویی به‌صورت انضمامی بهنجوایی موسیقیایی با قدمتی هزاران‌ساله گوش می‌سپارد، موقعیتی ساخته می‌شود که در آن همه چیز از نو و برای شرایط خاص این جایی و اکنونی خلق می‌شود؛ نه تنها آن قطعه‌ی موسیقی و همه‌ی احساسات و تجربه‌های پیوندخورده با آن دوباره ساخته می‌شوند، بلکه کل فضا و ذهنیت دانشجویان و دانشگاه، به معنای واقعی کلمه، به‌روز می‌شود و معنا و جلوه‌ای آماده و تازه می‌یابد.

کارکرد روانی. اجتماعات دانشجویی به دانشجویان هویت می‌دهند. به‌ویژه در کشورهای در حال توسعه و با فرهنگ بومی قوی، دانشجویی که وارد دانشگاه می‌شود، با فضاهای تازه‌ای مواجه می‌شود که حداقل باعث سردرگمی او می‌شود. حتی در برخی از موارد، این سردرگمی باعث خروج از دانشگاه می‌شود. خروج از دانشگاه گاه در دوران دانشجویی رخ می‌دهد که آسیب کمتری دارد، اما ترک هویت دانشگاهی صورت دیگری از خروج از دانشگاه است که در سال‌های پس از تحصیل رخ می‌دهد و هزینه‌ها و آسیب‌های بیشتری را ایجاد می‌کند. اجتماعات دانشجویی باعث تثبیت هویت دانشجویی و دانشگاهی فرد می‌شود. در این اجتماعات، فرد می‌آموزد که چطور هویت و پروژه‌های بومی خود را در ساختارهای آکادمیک و با استفاده از ابزارهای دانشگاهی توسعه دهد. واحدهای رسمی دانشگاه، همچون کلاس درس و آزمایشگاه، توانایی چنین کاری را ندارند و تنها یک اجتماع دانشجویی واقعی است که می‌تواند میان هویت اولیه و ثانویه‌ی دانشجو پیوند ایجاد کند.

کارکرد امیدبخشی. بر مبنای تحقیقات کمی و کیفی انجام‌گرفته در سطح دانشگاه‌های کشور (سازمان دانشجویان، سراج‌زاده، صنعتی و...)، یکی از عوامل بروز آسیب‌های اجتماعی در بین دانشجویان عدم‌استفاده‌ی بهینه از اوقات فراغت می‌باشد. اجتماعات دانشجویی، با تنوع فعالیت‌های فرهنگی و اجتماعی که دارند، در راستای توانمند شدن در حوزه‌های فرهنگی و اجتماعی، می‌توانند اوقات فراغت دانشجویان را به‌درستی پر کنند و آن‌ها را از بیکاری، ناامیدی و افسردگی‌های رهایی بخشند. دانشجو و دانشگاه امیدوار جامعه‌ای امیدوار خواهد ساخت و کشور ما، به‌دلیل تعداد زیاد دانشجو و دانشگاه، که کشوری دانشگاهی محسوب می‌شود، می‌تواند به‌واسطه‌ی دانشجو و دانشگاه به جامعه‌ای پویا تبدیل شود.

۱۰. روش مطالعه

پژوهش‌هایی در چند سال اخیر توسط نگارنده پیرامون فعالیت‌های گروه‌های دانشجویی (در قالب میز پژوهشی) انجام گرفت و نتایج این پژوهش‌ها در قالب مقاله‌هایی، از جمله مقاله‌ی حاضر، تدوین شد. در این پژوهش‌ها، روش‌های کیفی مردم‌نگاری و مصاحبه‌ی عمیق بستر خوبی برای جمع‌آوری اطلاعات و دسته‌بندی یافته‌ها بوده است؛ بدین معنا که کنشگران فعال گروه‌های دانشجویی، همچون

انجمن‌های علمی - دانشجویی، کانون‌های فرهنگی، هنری، ادبی، اجتماعی و مذهبی و نشریات دانشجویی، افرادی بودند که طرف‌گفت‌وگوهای عمیق فردی و گروهی قرار گرفتند. در این گفت‌وگوها، با تمرکز بر شاخص‌های فعالیت‌های اجتماعی و فرهنگی در بستر دانشگاه، توانمندسازی فرهنگی دانشجویان جست‌وجو شد. با ۶۰ نفر از سه گروه مختلف دانشجویی (انجمن‌های علمی - دانشجویی، کانون‌های فرهنگی، هنری، ادبی، اجتماعی و مذهبی دانشجویی و نشریات دانشجویی، و از هر گروه ۲۰ نفر) گفت‌وگو صورت گرفت و طرف‌مصاحبه‌ی فردی و گروهی قرار گرفتند. گفت‌وگوها و مصاحبه‌ها به متن درآمد. در مرحله‌ی کدگذاری، تمامی داده‌ها و اطلاعات به متن تبدیل شده‌اند. اطلاعات و یافته‌ها در یک طبقه‌بندی پوشه‌ای جداگانه به صورت دستی و بدون بهره‌گیری از نرم‌افزارهای کیفی کدگذاری توصیفی شده‌اند.

برخی از اطلاعات و یافته‌ها از گفت‌وگوها و مصاحبه‌های فعالان گروه‌های دانشجویی به شرح زیر است:

۱) زمینه‌های سیاست‌گذاری برای توانمندسازی فرهنگی دانشجویان از طریق فعالیت در گروه‌های دانشجویی:

از نظر دانشجویان، سیاست‌گذاری نهاد آموزش عالی در زمینه‌ی فعالیت گروه‌های دانشجویی هم نقش مهمی در فراهم کردن زمینه برای مشارکت دانشجویان دارد، که در نهایت منجر به توانمندی فرهنگی آن‌ها می‌شود. یکی از فعالان گروه‌های دانشجویی درباره‌ی زمینه و بستر برای مشارکت دانشجویان می‌گوید:

سیاست‌هایی وجود داشت، الان وجود ندارد. سیاست وزارت علوم اینه که این فضا نباشه. بدون دردرس. فعالیت‌ها محدود باشن با نظارت‌های شدید. آئین‌نامه‌های جدیدی وضع می‌شه که مجبور بکنن دانشجو رو به اون چیزی که میخان. دغدغه‌ی اصلی وزارت علوم اینه که دانشجو درسشو بخونه و بره (جواد، ۱۳۹۹).

در خصوص سیاست‌گذاری فعالیت‌های گروه‌های دانشجویی فعال دیگر، دانشجویی تأکید می‌کند که باید سیاست‌های وزارت علوم برای حمایت و دادن فضا جدی‌تر باشد:

اگه مسئولین ما محافظه‌کاریشون رو بذارن کنار، خیلی کارا درست میشه؛ اتفاقای خوبی میوفته. یه مقدار هم به حرفشون اعتبار بیشتری باشه؛ به حرفشون عمل بکنن. خیلی محافظه‌کاری نکنن که عکس فلان برنامه توی تلگرام پخش نشه. پس فردا عکس برنامه رو میدن توی تلگرام می‌گن توی دانشگاه تهران چی میگذره. بودجه برای اجرای برنامه وجود داره، اما صرف هزینه‌هایی میشه که فایده نداره. برنامه‌های سفارشی براش هزینه‌های زیاد میشه. اگه بیان همین بودجه‌ها رو مدیریت بکنن، بودجه به ما هم میرسه (پیمان، ۱۳۹۹).

۲) نوع مواجهه‌ی مسئولین دانشگاه با فعالیت گروه‌های دانشجویی:

درباره‌ی مسئولین دانشگاه نگاه‌های متفاوتی وجود دارد. برخی معتقدند مسئولین و اساتید دغدغه‌مند هستند و زمینه‌ی مشارکت در دانشگاه و توانمند شدن فرهنگی وجود دارد. مدیرمسئول یکی از گروه‌های دانشجویی، برای مثال، می‌گوید:

توی دانشگاه خیلی خوبه. اگه خیلی از دغدغه‌ها رو پیش مسئولین دانشگاه ببرین یا اساتید، چون قشر فرهیخته هستن، به‌رحال متوجه هستن و میتونن کمک بکنن (کیمیا، ۱۳۹۹).

دانشجوی فعال دیگری هم در تکمیل رویکرد مسئولین برای فضای لازم در مشارکت می‌گوید:

در حال حاضر این فضا وجود داره. خودم به معاونت فرهنگی مراجعه کردم و مورد حمایت هم واقع شدم. این شروع کردن فعالیت‌ها توی دانشگاه ما امکان‌پذیره (امیرحسین، ۱۳۹۹).

به‌عبارت دیگر، برخی از حمایت‌ها و تشویق‌ها در دانشگاه و جامعه زمینه‌ی ترویج فعالیت‌های دانشجویی را فراهم می‌کند. یکی از مهم‌ترین مشوق‌ها در دانشگاه «حمایت اساتید و مسئولین دانشگاه» از گروه‌های دانشجویی است. در مصاحبه‌های به‌عمل‌آمده، برخی از دانشجویان فعال در گروه‌های دانشجویی اذعان داشتند که تعدادی از مسئولین دانشگاه و اساتید با فعالیت دانشجویی آن‌ها مخالفت کرده و به‌صراحت مخالفت خود را با این فوق‌برنامه‌ها اعلام داشته‌اند. اساتید و مسئولین گفته‌اند که تنها انتظارشان از دانشجو انجام تکالیف دانشجویی است و فعالیت‌های دانشجویی را مخل نظم و برنامه‌های دانشگاه و گروه آموزشی می‌دانند. مادام که مشروعیت فعالیت‌های دانشجویی توسط اساتید و مسئولین دانشگاه زیر سؤال برده شود، انگیزه‌ی دانشجویان برای این فعالیت‌ها تضعیف خواهد شد. رشد آگاهی و شناخت فردی اساتید از اهمیت و لزوم تشکیل گروه‌های دانشجویی می‌تواند تا حدود زیادی رفع‌کننده‌ی این مشکل باشد.

۳) اجتماع‌محور بودن و دانشجویی بودن فعالیت‌های گروه‌های دانشجویی

دانشجوی فعال یکی از گروه‌های دانشجویی درباره‌ی دانشجو بودن و فعالیت‌های دانشجویی در فضای بدون امر و نهی حرف می‌زند:

یعنی دانشگاه می‌خواهد دانشجو فضایی را داشته باشد و فضای توسعه‌ی برنامه‌های دانشجویی در فعالیت گروه‌های دانشجویی وجود دارد (متین، ۱۳۹۹).

۱۱. بحث و نتیجه گیری

اجتماع و گروه دانشجویی به مثابه‌ی چارچوبی برای توانمندسازی فرهنگی دانشجویان. یک اجتماع عبارت است از تعدادی افراد که دارای مشترکاتی با یکدیگر بوده و از طرق مختلفی با هم پیوند داشته و از دیگران متمایز می‌شوند (Homan, 1994: 15). بدین‌سان، یک گروه دانشجویی، دانش‌آموزی، کارمندی و ... یک اجتماع تلقی می‌شود. ویژگی مهم یک اجتماع این واقعیت است که مشارکت‌کنندگان درباره‌ی ویژگی‌های مشترک با یکدیگر تعامل و گفت‌وگو دارند. این ویژگی‌های مشترک می‌تواند شامل مکان (خوابگاه دانشجویی)، منافع صنفی، احساس یگانگی، فرهنگ و یا هرگونه فعالیت مشترک باشد. اجتماعات می‌توانند به دو نوع اولیه تقسیم شوند: ۱. اجتماعاتی که مبتنی بر مجاورت جغرافیایی هستند، همچون خوابگاه‌های دانشجویی و پردیس‌های دانشگاهی، و ۲. اجتماعاتی که بر پایه‌ی عقاید، وفاداری، حس متعلق بودن یا منافع شکل گرفته‌اند. توانمندسازی اجتماع محور بر همین اساس شکل می‌گیرد. البته، همین مفهوم و چارچوب را می‌توان برای گروه‌بندی‌های اجتماعی نیز به کار برد.

چگونگی توانمندسازی فرهنگی. توانمندسازی فرهنگی بر مفهومی عام از فرهنگ به مثابه‌ی روش زندگی و تقویت سنت‌ها و ظرفیت‌های فرهنگی تأکید دارد و شامل مجموعه فعالیت‌های فردی، گروهی و شبکه‌ای با تسهیل‌گیری حرفه‌ای و در چارچوب روش‌ها، سنت‌ها و مهارت‌های زندگی است که اساساً هدف آن بازیافت ظرفیت‌های فرهنگی و تطبیق با الزامات فرهنگی روز است.

این فعالیت‌ها به‌طور مشخص موارد ذیل را در بر می‌گیرد: حوزه‌های ارزشی، بینشی، دانش (به‌ویژه دانش چندرشته‌ای و میان‌رشته‌ای)، هنر و ادبیات، تقویت جایگاه عرف، افزایش مهارت‌های زندگی و کیفیت زندگی، تقویت استقلال در عمل و تصمیم‌گیری و مشارکت فرهنگی، تسهیل‌گری، مهارت‌های فرهنگی، تقویت گروهی و افزایش شبکه‌های ارتباطی گروه‌های فرهنگی.

دو رویکرد اساسی برای توانمندسازی فرهنگی دانشجویان. توانمندسازی گروه‌های دانشجویی

از طریق فعالیت‌های فرهنگی به دو رویکرد اساسی تقسیم می‌شود:

الف) رویکرد اول: در رویکرد اول، که عبارت است از برنامه‌ریزی تمرکزگرایانه و از بالا به پایین (Top Down)، برنامه‌ها و فعالیت‌های توانمندساز، بر اساس نیازسنجی‌هایی که انجام می‌شود، توسط مسئولین آموزشی و فرهنگی دانشگاه‌ها برای دانشجویان طراحی و اجرا می‌شوند. در این شیوه از توانمندسازی، کلیت برنامه به‌صورت متمرکز در نهادهای متولی طراحی شده و بر اساس نیازهای اولویت‌بندی‌شده‌ی دانشجویان انجام می‌گیرد. این فعالیت‌ها در قالب پروژه‌هایی انجام می‌شوند که انعطاف‌پذیری کمتری داشته و ممکن است با اقبال کمتری مواجه گردند. در ادامه فعالیت‌های

توانمندساز فرهنگی برشمرده می‌شود:

۱. آموزش کار گروهی: کار گروهی فعالیتی است هدفمند توسط گروه‌های کوچک نیازمحور و وظیفه‌محور که برای برآورده شدن نیازهای اجتماعی - احساسی و یا انجام وظایف اجرا می‌شود. تمرکز این فعالیت بر افراد عضو گروه (گروه به‌عنوان یک کل و یک سیستم ارائه‌ی خدمات) قرار دارد.

۲. آموزش هنر: فعالیت‌های هنری، همچنین، برای افراد و گروه‌های دانشجویی امکان ابراز خود و دوری از خودبیگانگی را فراهم می‌آورد. از جمله فعالیت‌های هنری در گروه‌های دانشجویی می‌توان به فعالیت‌های گروهی هنرهای تجسمی، تئاتر، نویسندگی، موسیقی، تشکیل گروه‌های سرود و ... اشاره نمود.

۳. آموزش‌های شغلی‌یابی و کارآفرین: به‌منظور بالا بردن توان و مهارت حرفه‌ای در دانشجویان برای شغلی‌یابی پس از تحصیل و نیز ایجاد روحیه و توان کارآفرینی در آنان، انجمن‌های علمی - دانشجویی می‌توانند مکان‌های مناسبی برای ارائه‌ی این‌گونه مهارت‌ها و آشناسازی شغلی برای دانشجویان باشند. انجمن‌های علمی - دانشجویی از طریق روش‌هایی همچون ایجاد مکان تجربه‌ی حرفه‌های گوناگون، به‌ویژه حرفه‌های هنری، علمی و تحقیقاتی، مشاوره‌ی شغلی و برگزاری کارگاه‌های آموزشی کار برای تقویت دانش نظری و درس‌های دانشگاهی، برقراری ارتباط با مراکز شغلی اعم از بخش صنعتی، اجرایی و پژوهشی، می‌توانند به آشناسازی شغلی دانشجویان بپردازند.

۴. برنامه‌های هویت‌یابی: در فرایند توانمندسازی فرهنگی، مشخص نمودن تأثیرات فرهنگی بر روی دانشجویان یکی از مؤلفه‌های اساسی است. از یک سو، همه‌ی مشارکت‌کنندگان می‌توانند نسبت به پیشینه‌ی خاص خود آگاه‌تر شوند و از سوی دیگر، فعالیت‌های فرهنگی و ارتباطی در خصوص آن‌ها می‌تواند باعث فهم بیشتر آنان از یکدیگر شود. از آن‌جا که دانشجویان در ایران از شهرها و قومیت‌های مختلف در دانشگاه‌های کشور تجمع می‌کنند، بحث‌های هویتی معمولاً به‌صورت جدی در میان قومیت‌ها و اقلیت‌ها مطرح می‌گردد که معمولاً آثار و تبعاتی را در پی دارد.

۵. فعالیت‌های علمی و پژوهشی: یکی از فعالیت‌های مورد علاقه‌ی بسیاری از دانشجویان انجام کارهای پژوهشی و علمی است. در انجمن‌های علمی - دانشجویی، می‌توان به آموزش مبانی و روش‌های تحقیق کاربردی در علوم مختلف متناسب با علائق اجتماعی - دانشجویی پرداخت.

۶. فعالیت‌های اوقات فراغت و سرگرمی: انجمن‌های علمی - دانشجویی، در صورت داشتن برنامه‌های متنوع، می‌توانند امکانات مناسبی را برای گذران اوقات فراغت دانشجویان در اختیار قرار دهند و با رویکرد توانمندسازی فرهنگی، برنامه‌های توانمندسازی در راستای ارتقای مهارت‌های گذران اوقات فراغت به دانشجویان ارائه نمایند. برخی از فعالیت‌های قابل اجرا عبارت‌اند از: تورهای

سیاحتی، بازی‌های خلاقانه، مسابقات فرهنگی - ورزشی، پخش فیلم، برگزاری جشنواره‌های هنری و ...

۷. **فعالیت‌های مذهبی:** انجمن‌های علمی - دانشجویی رشته‌های تخصصی در امر مذهب می‌توانند مکان‌های مناسبی برای ایجاد گروه‌های مذهبی دانشجویان باشند. از جمله فعالیت‌های قابل‌پیش‌بینی در حوزه‌ی امور مذهبی، می‌توان به توانمندسازی از منظر دین، برگزاری جشن‌ها و مراسم مذهبی، برگزاری جلسات پرسش و پاسخ مذهبی، سخنرانی‌هایی با موضوع مذهب، تورهای زیارتی، مسابقات قرآنی و ... اشاره نمود.

۸. **فعالیت‌های خیریه و عام‌المنفعه:** گروه‌های دانشجویی شکل گرفته از طریق فعالیت‌هایی مانند کمک به ایتم، فقرا، معلولین و ... می‌توانند از لحاظ کار گروهی و مسئولیت‌پذیری اجتماعی، مهارت‌های مناسبی را کسب کرده و در این زمینه‌ها توانمند شوند.

۹. **آموزش مهارت‌های زندگی:** نبود مهارت‌های زندگی مبتلابه بسیاری از افراد و مجامع دانشجویی است، که ممکن است موجب پیدایش آسیب‌های فراوانی در زندگی فردی و اجتماعی گردد. مهارت‌های زندگی و توانایی‌های روانی - اجتماعی برای رفتار انطباطی مؤثر هستند که افراد را قادر می‌سازند تا به‌طور مؤثرتری با مقتضیات و چالش‌های زندگی روزمره مقابله کنند. به‌عبارت دیگر، مهارت در زندگی عبارت است از توانایی ایجاد روابط بین‌فردی مناسب و مؤثر، انجام مسئولیت‌های اجتماعی، انجام تصمیم‌گیری‌های صحیح و حل تعارض‌ها و کشمکش‌ها بدون توسل به اعمالی که به خود یا دیگران صدمه می‌زنند. آموزش این مهارت‌ها به دانشجویان می‌تواند گامی مؤثر در توانمندسازی فرهنگی و اجتماعی آنان باشد و از بروز آسیب‌های اجتماعی پیشگیری نمایند. مهارت‌های زندگی شامل ده مهارت اصلی و پایه‌ای می‌شوند که عبارت‌اند از: ۱. مهارت خودآگاهی؛ ۲. مهارت همدلی؛ ۳. مهارت برقراری رابطه‌ی مؤثر؛ ۴. مهارت روابط بین‌فردی سازگاران؛ ۵. مهارت حل مسئله؛ ۶. مهارت تصمیم‌گیری؛ ۷. مهارت تفکر انتقادی؛ ۸. مهارت تفکر خلاق؛ ۹. مهارت مقابله با هیجان؛ ۱۰. مهارت مقابله با استرس.

آموختن و به‌کارگیری مهارت‌های زندگی از سوی دانشجویان، بر احساس فرد از خود و دیگران، به اندازه‌ی ادراک دیگران از وی اثر می‌گذارد. مهارت‌های زندگی بر احساس افراد از کفایت خود، اعتماد و عزت‌نفس اثر دارد و بنابراین نقش مهمی در سلامت روان دارد. همراه با ارتقای سطح سلامت روان، انگیزه‌ی فرد در مراقبت از خود و دیگران، پیشگیری از بیماری‌های روانی، پیشگیری از مشکلات بهداشتی و مشکلات رفتاری افزایش می‌یابد.

(ب) رویکرد دوم: رویکرد دوم در توانمندسازی فرهنگی دانشجویان از طریق فعالیت‌های فرهنگی

عبارت است از رویکرد توانمندسازی اجتماع محور. در این رویکرد، اجتماعات کوچک دانشجویی (Community) تشکیل شده و از طریق فرایندهای مشارکتی و گروهی، فعالیت‌های مورد نیاز گروه‌های هدف ارائه می‌گردد. نهادهای مسئول در بخش عمومی در این رویکرد تنها در قالب یک تسهیل‌گر ظاهر شده و می‌توانند در راستای تشکیل اجتماعات کوچک دانشجویی، به ترویج و حمایت از تشکیل اجتماعات، گروه‌ها، مشارکت، کارگروهی و... پردازند. این تسهیل‌گران پس از ایجاد اجتماعات دانشجویی می‌توانند روش‌های نیازسنجی و برنامه‌ریزی را به دانشجویان آموزش دهند تا آنان بتوانند برای خود فعالیت و برنامه‌ریزی کنند. وظیفه‌ی بخش دولتی در این مرحله حمایت و پشتیبانی قانونی و مالی از این اجتماعات است. بنابراین، در این رویکرد، دیگر برنامه‌ریزی از بالا به پایین وجود ندارد، بلکه برنامه در سطح اجتماعات دانشجویی طراحی و جهت‌دهی حمایت از اجرا به مقامات رسمی اعلام می‌شود. مقامات رسمی نیز در اجرای این برنامه‌ها، به‌ویژه از طریق حمایت‌های حرفه‌ای، به تسهیل‌گری می‌پردازند. در رویکرد اجتماع محور، انعطاف‌پذیری طرح‌ها و برنامه‌ها بسیار بالا بوده و اقبال اکثریت دانشجویان نیز می‌تواند بسیار زیاد باشد. برنامه‌ها و فعالیت‌های طراحی شده نیز ممکن است دامنه‌ی وسیعی داشته باشند. از امور مذهبی گرفته تا ورزش و سیاست می‌تواند در این دامنه گنجانده شود. نکته‌ی مهم آن است که برنامه‌های این رویکرد می‌تواند شبیه رویکرد نخست باشد، اما مشروط به انتخاب دانشجویان.

- آشوری، داریوش (۱۳۷۴). فرهنگ علوم انسانی. چاپ سوم، تهران: مرکز.
- اشتریان، کیومرث و همکاران (۱۳۸۸). توانمندسازی فرهنگی اجتماع محور: طرحی برای خانه‌های فرهنگ دانشجویی. تهران: دفتر برنامه‌ریزی اجتماعی و مطالعات فرهنگی وزارت علوم، تحقیقات و فناوری.
- ابوالحسنی، سیدرحیم (۱۳۹۴). کارکردهای تشکل‌های دانشجویی دانشگاه‌های تهران. تهران: پژوهشکده‌ی مطالعات فرهنگی و اجتماعی.
- اصغری، شمین و دیگران (۱۳۷۰). مروری بر حقوق و مسئولیت‌های دانشجویی در چهارگوشه‌ی جهان. تهران: شورای عالی انقلاب فرهنگی و پژوهشکده‌ی مطالعات فرهنگی و اجتماعی.
- اصغری، شمین و دیگران (۱۳۹۶). قوانین و مقررات حقوق و تکالیف دانشجویی. تهران: شورای عالی انقلاب فرهنگی و پژوهشکده‌ی مطالعات فرهنگی و اجتماعی.
- توسلی، غلام‌عباس (۱۳۷۰). نظریه‌های جامعه‌شناسی. تهران: سمت.
- جاوید، محمدجواد (۱۳۸۹). تشکل‌های دانشجویی؛ به ضمیمه‌ی مجموعه قوانین تشکل‌های دانشجویی. تهران: پژوهشکده‌ی مطالعات فرهنگی و اجتماعی.
- حسین‌زاده فرمی، مهدی (۱۳۹۸). انجمن‌های علمی دانشجویی: کارکردها و آسیب‌ها. تهران: پژوهشکده‌ی مطالعات فرهنگی و اجتماعی.
- دفتر ترجمه‌ی پژوهشکده‌ی مطالعات فرهنگی و اجتماعی (۱۳۸۵). تشکل‌های صنفی دانشجویی. تهران: پژوهشکده‌ی مطالعات فرهنگی و اجتماعی.
- رجب‌زاده، احمد (بی‌تا). کارکرد تشکل دانشجویی. تهران: دفتر مطالعات و برنامه‌ریزی وزارت علوم، تحقیقات و فناوری.
- ریاضی، ابوالحسن (۱۳۷۹). گزارشی از فعالیت‌های دانشجویی. تهران: دفتر مطالعات و برنامه‌ریزی وزارت علوم، تحقیقات و فناوری.
- ریتزر، جورج (۱۳۷۴). نظریه‌ی جامعه‌شناسی در دوران معاصر. ترجمه‌ی محسن ثلاثی. تهران: علمی فرهنگی.
- سراج‌زاده، حسین و همکاران (۱۳۹۴). نگرش‌ها و رفتار دانشجویان. تهران: پژوهشکده‌ی مطالعات فرهنگی و اجتماعی.
- شارع‌پور، محمود و فاضلی، محمد (۱۳۸۶). جامعه‌شناسی علم و انجمن‌های علمی در ایران. تهران: پژوهشکده‌ی مطالعات فرهنگی و اجتماعی.
- شورای عالی انقلاب فرهنگی (۱۳۸۶)، فعالیت‌های دانشجویی، کمیسیون دانشجویی. تهران: شورای عالی انقلاب فرهنگی.

فنطور، سیروس (بی تا). عوامل مؤثر در رفتار و عقاید دانشجویان. تهران: مؤسسه‌ی تحقیقات و برنامه‌ریزی علمی و آموزشی.

کوزر، لوئیس (۱۳۷۶). زندگی و اندیشه‌ی بزرگان جامعه‌شناسی، ترجمه‌ی محسن ثلاثی، تهران: علمی و فرهنگی.
محمدی کنگرانی، حنازه و صنیع فر، ارشک (۱۳۸۶). تحلیل شبکه‌ای، جزوه‌ی کارگاه آموزشی. تهران: دانشگاه صنایع و معادن.

مشکینی، مجتبی و دیگران (۱۳۹۵). حمایت‌های دانشجویی در کشورهای توسعه‌یافته و ایران. تهران: صندوق رفاه دانشجویان وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی و پژوهشکده‌ی مطالعات فرهنگی و اجتماعی.

نقیب‌زاده، احمد و جانزاده، علی (۱۳۹۰). «بررسی تطبیقی تشکل‌های دانشجویی در فرانسه و ایران». فصلنامه‌ی سیاست، ۴۱(۴): ۳۰۳-۳۲۳.

Clark, B. R. (1983). *The Higher Education System: Academic Organization in Cross National Perspective*. Los Angeles: University of California.

Homan, M. S. (1994). *Promoting Community Change: Making it Happen*. Pacific Grove, CA: Brooks Vole.

Lum (1999). *Culturally Competent practice: A Framework for Growth and Action*. Pacific Grove, CA: Brooks Vole.

